

Styrdokument Riktlinje

Riktlinje för anhörigstöd

Riktlinjen riktar sig till alla omsorgs- och socialnämndens verksamheter, omfattar alla målgrupper och berör samtliga chefer och medarbetare.

Händer som håller i varandra och ett hjärta.

Beslutad av:	Omsorgs- och socialnämnden
Diarienummer:	Dnr
Dokumentdatum:	2022-10-26
Beslutsdatum:	datum
Senast reviderad:	2022-10-26
Ansvarig verksamhet:	Omsorgs- och socialförvaltningen
Giltighet:	Fr.o.m 2022-10-26 och tillsvidare
Rätt att revidera:	Revidera
Eventuell sekretess:	Nej

Syfte och innehåll

Syftet med riktlinjen för anhörigstöd är att tydliggöra vad ett anhörigperspektiv kan innebära i praktiken, hur stöd kan ges, samt tydliggöra roller och ansvar. Riktlinjen ska därigenom bidra till ett likvärdigt anhörigstöd inom omsorgs- och socialnämndens verksamheter.

Genom detta bidrar även riktlinjen till att nå två av de verksamhetsområdesmål som Omsorgs-och socialnämndens satt upp:

- att lidingöborna får omsorg och service med god kvalitet utifrån aktuella behov och egna val.
- att stadens förebyggande arbete och tidiga insatser ger resultat i form av självständiga medborgare.

Riktlinjen kommer att ge en bakgrund till varför riktlinjen behövs, beskriva målgruppen anhörig, klargöra begrepp, redogöra för lagar som är styrande inom anhörigstöd, vad ett anhörigstöd kan innebära i praktiken, lista mål för anhörigstöd inom omsorgs- och socialnämndens verksamheter samt slutligen redogöra för roller och ansvar.

Riktlinjens målgrupp

Riktlinjen riktar sig till alla omsorgs- och socialnämndens verksamheter, omfattar alla målgrupper och berör samtliga chefer och medarbetare.

Innehållsförteckning

	Syfte och innehåll	2
	Riktlinjens målgrupp.....	2
1	Bakgrund.....	4
2	Inledande om målgruppen.....	4
2.1	Målgrupper i behov av ytterligare stöd.....	4
3	Målet med riktlinjen.....	4
4	Definitioner	5
5	Lagstiftning kopplat till anhörigstöd.....	6
5.1	Anhörigstöd	6
5.2	Sekretess och tystnadsplikt.....	6
5.3	Samordning och samverkan	7
5.4	Individuellt och flexibelt men likvärdigt	7
5.5	Kvalitet	7
5.6	Hälso- och sjukvårdslagen.....	8
6	Insatser	9
6.1	Direkt anhörigstöd	9
6.2	Indirekt anhörigstöd.....	10
7	Övergripande mål för anhörigstödet	10
8	Befattning och ansvar.....	10
9	Slutkommentar	11

1 Bakgrund

I april 2022 publicerade regeringen en nationell anhörigstrategi inom hälso- och sjukvård och omsorg. I strategin presenteras åtgärder för ett stärkt anhörigperspektiv liksom åtgärder för ett mer individanpassat och likvärdigt stöd till anhöriga. Slutligen identifierades även åtgärder för bättre uppföljning¹.

Denna riktlinje är framtagen mot bakgrund av denna strategi med fokus på det kommunala ansvaret och omfattar alla verksamheter inom både upphandlade verksamheter enl. Lagen om valfrihet (LOV), kommunens egen regi och myndighet.

2 Inledande om målgruppen

Anhöriga är ingen homogen grupp utan tvärt om en målgrupp som innefattar alla åldrar, etniciteter och kön. Exempel på personer som omfattas i målgruppen är anhöriga till personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning, långvarig psykisk eller fysisk sjukdom samt anhöriga till personer med missbruks- eller beroendeproblem och våld i nära relation.

2.1 Målgrupper i behov av ytterligare stöd

Även om riktlinjen gäller alla ovan exemplifierade målgrupper, så identifierades i regeringens nationella strategi, två grupper som ska ges ytterligare stöd. Dessa är barn som anhöriga och anhöriga till närstående med beroende problematik. För barn sträcker sig samhällets ansvar längre än för vuxna.

Verksamhet som rör barn ska vila på de grundläggande bestämmelserna i gällande lagstiftning och i FN:s barnkonvention. För att säkerställa att barnets bästa alltid uppmärksammas, ska alla beslut inom nämndens verksamheter som rör barn genomsyras av ett barnperspektiv och anhörigperspektivet kan användas som komplement till detta.

3 Målet med riktlinjen

Målet med riktlinjen är att alla nämndens verksamheter, chefer och medarbetare skall känna till och arbeta i enlighet men lagen om anhörigstöd, samt anamma ett anhörigperspektiv.

---

¹ Regeringskansliets Promemoria S2022/02134, 2022-04-13, *Nationell anhörigstrategi inom vård och omsorg*, s 4.

4 Definitioner

I den här riktlinjen används begreppen anhörig och närstående på samma sätt som i regeringens proposition Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående²

Enligt propositionen avses med **närstående** den person som tar emot omsorg, vård och stöd. Den som ger omsorg, stöd eller vård benämns **anhörig** eller **annan person**. Annan person i det här sammanhanget är någon utanför familjekretsen, till exempel en vän eller granne. I denna riktlinje kommer endast ordet anhörig att användas och då inkluderas även termen annan person.

Den omsorg, stöd och vård som den anhörige ger kallas i riktlinjen **anhörigomsorg**.

Med **anhörigstöd** menas olika former av insatser som syftar till att fysiskt, psykiskt och socialt underlätta den anhöriges situation.

Direkta anhörigstödet avser stöd som är direkt riktat till den anhörige. Detta kan ges på två sätt, för det första som stöd som service och för det andra genom att den anhörige söker stöd för egen del genom behovsprövade insatser enligt 4 kap. 1 § SoL.

Indirekt anhörigstöd är ett stöd till den närstående utifrån den närståendes behov men som samtidigt underlättar för den anhörige. Inom denna kategori faller insatser som beviljas både enligt Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrad (LSS) och Socialtjänstlagen (SoL).

Begreppet **anhörigperspektiv** definieras av Socialstyrelsen som att den anhörige synliggörs och, när det är möjligt, görs delaktiga i vården och omsorgen om den närstående. Detta är inte detsamma som konkreta stödinsatser till anhöriga, utan ett förhållningssätt bland personal, handläggare, chefer och beslutsfattare där man ser och lyssnar på anhöriga. Anhörigas behov av stöd för egen del uppmärksammas, anhöriga hålls informerade om deras närståendes hälsa, vård och omsorg och personal, handläggare, chefer och beslutsfattare har kunskap om vad det innebär att vara anhörig och att ge anhörigomsorg³.

---

² Prop. 2008/09:82 s. 11 och 12.

³ Socialstyrelsen 2020, *Anhöriga som vårdar eller stödjer närstående äldre personer Underlag till en nationell strategi*, s. 50.

5 Lagstiftning kopplat till anhörigstöd

5.1 Anhörigstöd

Den 1 juli 2009 förstärktes lagen om anhörigstöd. Propositionen ”2008/09:82 Personer som vårdar eller stödjer närstående” låg till grund för skärpningen av Socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap. 10 § där man gick från ordet bör till ska.

”Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder.”

Skrivningen i 5 kap. 10 § SoL innebär en skyldighet för Lidingö Stad att erbjuda stöd till personer som vårdar och stödjer en närstående men innebär ingen individuell rättighet till stöd till skillnad från LSS lagstiftningen. Lagen specificerar heller inte vad stödet skall omfatta eller hur mycket stöd en kommun skall ge.

I sin vägledning till lagen lyfter Socialstyrelsen upp vikten av att motverka fysisk och psykisk ohälsa hos den anhörige själv, genom ett förebyggande och uppsökande arbete. Syftet med arbetet är att tidigt uppmärksamma den anhörige och att stödet, på grund av de stora skillnader som finns i målgruppens behov och hos den enskilde över tid, präglas av individualisering, flexibilitet och kvalitet⁴. Många anhöriga efterfrågar även en större samordning. I regeringens nationella anhörigstrategi beskrivs att stödet till anhöriga skall erbjudas i god tid, vid upprepade tillfällen och i olika kanaler⁵.

5.2 Sekretess och tystnadsplikt

Det är viktigt att enskilda känner en trygghet och ett förtroende i kontakten med omsorgs- och socialförvaltningens medarbetare. Förtroendet är avgörande för att den enskilde ska kunna prata öppet om sina behov och sin livssituation.

Enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) och 15 kap. 1-3 § SoL gäller sekretess och tystnadsplikt inom socialtjänsten för uppgift om en enskildas personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Det innebär att samtycke alltid skall inhämtas för informationsöverföring, exempelvis för att kunna ha en dialog med anhöriga eller samverka med andra huvudmän och verksamheter. Samtycke är även en viktig förutsättning för att kunna göra anhöriga delaktiga i den enskildes vård och omsorg.

---

⁴ Socialstyrelsen 2016, *Stöd till anhöriga: Vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen* s. 29.

⁵ Regeringskansliets Promemoria S2022/02134, 2022-04-13, *Nationell anhörigstrategi inom vård och omsorg*, s 9.

Om uppgifter från myndigheten begärs ut görs en menprövning enligt 26 kap 1 § OSL. I offentlighets- och sekretesslagen regleras även vissa undantag från sekretess. I de verksamheter där det råder dokumentationsskyldighet skall detta samtycke dokumenteras.

5.3 Samordning och samverkan

I regerings anhörigstrategi samt Socialstyrelsens vägledning till kommunerna uttryckts behovet av stärkt samordning som ett viktigt stöd till anhöriga. För personer med stora, långvariga och sammansatta behov av vård, omsorg, stöd och service utgör brister i samverkan och samordning av insatser ett påtagligt hinder. Vid samverkan kring den enskilde måste dock sekretess och patientsäkerhet beaktas.

Det faktum att stödet, enligt den nationella riktlinjen, skall ges i olika kanaler visar också på vikten av samordning och kunskap om vad olika aktörer gör, samt hur de kan stötta en anhörig. I SOSFS 2011:9 4 kap. 5§ framgår att den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska identifiera de processer enligt 2 § där samverkan behövs för att säkra kvaliteten på de insatser som ges i verksamheten.

Det ska genom processer och rutiner även säkerställas att samverkan möjliggörs med andra verksamheter inom socialtjänsten eller enligt LSS och med vårdgivare, myndigheter, föreningar och andra organisationer.

5.4 Individuellt och flexibelt men likvärdigt

Enligt 2 kap. 3§ i kommunallagen ska kommuner behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat. Detta innebär att det inte är tillåtet att särbehandla vissa kommunmedlemmar på annat än objektiv grund. För Lidingö stad innebär det att både det direkta och det indirekta anhörigstödet som erbjuds ska vara likvärdigt. Detta definieras som att den anhöriges unika behov identifieras och att stödet utformas efter hans eller hennes behov och önskemål. Flexibilitet definieras av Socialstyrelsen som att stödet fortlöpande följs upp, bland annat eftersom behov förändras över tid⁶. Rätt stöd ska ges vid rätt tidpunkt.

5.5 Kvalitet

För många anhöriga är en god kvalitet i vård och omsorg av den närstående, det stöd som är viktigast. Lagarna nedan är styrande kring kvalitet.

I 3 kap. 3 § SoL anges att insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. I Socialstyrelsen vägledning beskrivs att detta i

---

⁶ Socialstyrelsen 2016, *Stöd till anhöriga: Vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen s, 29.*

praktiken till exempel kan innebära att medarbetaren ska ha kunskap om olika funktionsnedsättningar och att socialtjänsten har en god och förtroendefull dialog med både den som vårdar och stödjer en närstående och med den närstående. I samverkan med anhöriga kan detta innebära att ett funktionsrättsperspektiv tillämpas. Exempelvis genom att anpassa möten, information och kommunikation efter både den anhöriges och närståendes behov

Kvaliteten i verksamheterna ska systematiskt och fortlöpande säkras. I 6 § lagen om stöd och service till funktionshindrade (LSS) finns en motsvarande bestämmelse.

Enligt 4 kap. 2 § i SOFS 2011:9 ska den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS identifiera, beskriva och fastställa de processer i verksamheten som behövs för att säkerställa verksamhetens kvalitet. Vidare säger 3 § att den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS i varje process ska identifiera de aktiviteter som ingår, och bestämma aktiviteternas inbördes ordning.

Det ingår därför i verksamheternas ansvar att identifiera, upprätta och implementera de processer och rutiner som behövs för att ge stöd utifrån anhörigperspektiv samt att kontinuerligt, långsiktigt utveckla och säkra verksamhetens kvalitet.

Det är också viktigt att ett anhörigperspektiv ingår i kris- och katastrofplanering⁷ och detta perspektiv skall därför synas i framtagandet av dessa.

5.6 Hälso- och sjukvårdslagen

Enligt 2c § hälso- och sjukvårdslagen (HSL) ska hälso- och sjukvården arbeta för att förebygga ohälsa. Det innebär att den kommunala hälso- och sjukvården i förebyggande syfte ska uppmärksamma anhöriga som riskerar att drabbas av ohälsa på grund av att de vårdar eller stödjer en närstående. Det kommunala hälso- och sjukvårdsansvaret innefattar biståndsbedömd dagverksamhet/daglig verksamhet samt särskilda boendeformer för äldre och personer med funktionsnedsättning.

Patentlagen (2014:821) uppger vidare i 5 kap. 3 §: Patientens närstående ska få möjlighet att medverka vid utformningen och genomförandet av vården, om det är lämpligt och om bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt inte hindrar detta.

I Lidingö stads riktlinje för kommunal hälso- och sjukvård beskrivs att:

-vårdgivarens bedömningar kring delaktighet för anhöriga ska alltid finnas dokumenterad i patientens journal.

---

⁷ Regeringskansliets Promemoria S2022/02134, 2022-04-13, *Nationell anhörigstrategi inom vård och omsorg*, s 24.

-vårdgivaren ska upprätta en rutin som säkerställer en god och hög delaktighet för patienten och dennes närstående⁸.

6 Insatser

På grund av att målgruppen för anhörigstöd skiljer sig så mycket åt och att behov varierar över tid och mellan individer, är det viktigt att anhörigstödet är flexibelt och individuellt utformat. Vad man som anhörig kan, vill eller orkar ge av anhörigomsorg varierar dessutom. Stöd kan innefatta information och kunskap, stöd i vardagen, socialt stöd eller hjälp med samordning av insatser. Anhörigstöd ges i form av direkt stöd till anhöriga eller som ett indirekt stöd genom insatser till den närstående. Det ska utgå ifrån aktuell kunskap och forskning kring vad det är att vara anhörig och hur ett individuellt och flexibelt stöd kan utformas.

6.1 Direkt anhörigstöd

Anhöriga ska erbjudas direkt stöd som en service. Arbetet med det direkta stödet ska vila på två grundpelare. För det första att anhöriga som uppmärksammas av en medarbetare, i nämndens verksamheter och som uttryckt behov av stöd, informeras om det stöd som finns. För det andra genom ett generellt riktat stöd för att nå ut till nya målgrupper och individer. Direkt stöd kan innefatta kartläggande samtal, stödsamtal, anhöriggrupper, utbildningar, eller må-bra aktiviteter. Direkt stöd kan även exempelvis vara att ge information och/eller kunskap som avlastar och underlättar vardagslivet. Ett annat exempel på direkt anhörigstöd kan vara att möjliggöra för den anhörige att delta i omsorgen, om det så önskas av den anhörige, samt om den närstående ger sitt medgivande.

Stödet ska erbjudas alla målgrupper och vara likvärdigt oavsett ålder, kön, etnisk tillhörighet eller den närståendes diagnos eller insats/er. Visst stöd kan erbjudas i samverkan med andra kommuner eller andra externa aktörer.

Det direkta stödet ges från anhörigkonsulent. Denna ska planera och utveckla anhörigstödet för alla målgrupper, initiera utbildning och utveckla informationen till anhöriga. Vidare ska anhörigkonsumenten utveckla samverkan kring anhörigstöd med externa parter såsom till exempel regionen, vårdcentraler, kyrkan, intresseföreningar, studieförbund.

Anhörigkonsumenten ska också ge råd, stöd och information till anhöriga, arrangera anhöriggrupper samt utbilda och handleda personal inom socialtjänsten och andra verksamheter som berörs, gällande anhörigperspektiv och anhörigfrågor.

Anhöriga kan också vid behov ansöka om individuellt biståndsbedömt stöd enligt 4 kap 1 § SoL.

---

⁸ Lidingö stad, *Riktlinjer för kommunal hälso- och sjukvård med anvisningar*, s. 17.

6.2 Indirekt anhörigstöd

Inom både SoL och LSS, finns olika former av stöd som riktar sig till den närstående men som samtidigt kan utgöra en viktig del i den hjälp och stöd som den anhörige kan behöva. Detta faller inom ramen för det indirekta anhörigstödet. I dessa fall ansöker inte den anhörige utan den närstående och den närstående är den som får beslutet. Under handläggningen av ett ärende ska anhörigperspektivet alltid beaktas.

Detta kan handla om avlösning, ledsagning, hemtjänst, dagverksamhet, dagligverksamhet, boendestöd, kontaktperson LSS, korttidsboende enligt SoL eller korttidsvistelse utanför egna hemmet enligt LSS.

7 Övergripande mål för anhörigstödet

Målsättningen är att alla nämndens verksamheter och medarbetare skall arbeta med anhörigperspektiv och på så vis kan bidra till att:

- anhörigstöd erbjuds alla målgrupper
- anhörigstödet individanpassas, är flexibelt och likvärdigt
- anhörigstödet utgår ifrån bästa tillgängliga kunskap och präglas av god kvalitet
- anhörigstödet erbjuds vid upprepade tillfällen och genom olika kanaler
- anhörigstöd erbjuds både som stöd som service, i form av biståndsbedömda insatser för egen del och biståndsbedömda insatser för den närstående, beroende på den anhöriges aktuella behov
- den anhöriges perspektiv beaktas i myndighetsutövning
- anhörigstödet, i de fall där så är möjligt, dokumenteras och följs upp
- anhörigstödet utifrån individens behov kan ges i samverkan mellan olika enheter inom staden, mellan olika kommuner och huvudmän samt även i samverkan med civilsamhället
- anhörigstödet, så långt det är möjligt och utifrån individens behov, drar nytta av digitaliseringens möjligheter genom att anamma Lidingös stads princip om digitalt först
- bidra till det uppsökande arbetet för att tidigt identifiera individer som kan behöva stöd nu eller i framtiden
- sprida information och kunskap till den anhörige utifrån sin kompetens och yrkesroll
- den anhörige, där det är möjligt och lämpligt, görs delaktig i den närståendes vård, omsorg, planering och uppföljning av insatser

8 Befattning och ansvar

Förvaltningschef ansvarar för att:

säkerställa att förvaltningen följer gällande lagstiftning, avsätta resurser och anvisa den personal som behövs för att fullgöra de uppgifter som lagstiftningen anger.

Verksamhetsområdeschef ansvarar för att:

att skapa förutsättningar för att säkerställa att varje verksamhetsområde implementerar riktlinjen för anhörigstöd.

Enhetschef ansvarar för:

att tillämpa riktlinjen inom sin enhet och/ området. Rutinerna skall konkretisera formerna för stödet, uppföljning och samverkan mellan olika verksamheter, inom socialtjänsten och i de fall där det är relevant med hälso- och sjukvården och civilsamhället.

Medarbetare ansvarar för:

att följa riktlinjer. Medarbetare som möter anhöriga ska känna till vilket stöd som erbjuds och vilka de kan hänvisa till för olika behov.

9 Slutkommentar

Det är viktigt att anhörigstödet fortsätter att utvecklas utifrån uppmärksammade lokala behov, men också utifrån aktuellt kunskapsläge och forskning. I detta arbete är Nationellt kunskapscenter för anhöriga (NKA) ett gott stöd. NKA har i uppdrag att vara en länk mellan ideella sektorn, beslutsfattare, forskning, anhöriga och närstående.

Det kommer även från nationellt håll komma ytterligare vägledning i hur regeringens nationella strategi skall implementeras. I den gavs Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett stöd till kommuner. Stödet ska ge vägledning i hur anhörigas behov kan synliggöras i biståndsbedömningen och vara till hjälp vid utformningen av individuella stödinsatser. Framtagandet av lokala rutiner inom staden bör därför följa denna vägledning.

Vidare gavs Socialstyrelsen i uppdrag ta fram ett underlag för hur kommuner skall arbeta med uppföljning av anhörigperspektiv för att stärka kommunernas arbete med detta.⁹ Därför bör även denna utveckling följas och när vägledning finns på plats också implementeras i omsorgs- och socialnämndens verksamheter.

---

⁹ Regeringskansliets Promemoria S2022/02134, 2022-04-13, *Nationell anhörigstrategi inom vård och omsorg*, s 29-30

UMENTNAMN	GODKÄND AV	DATUM FÖR GILTIGHET FR.OM. – T.O.M	VERSION NR.
Skriv namn	Skriv namn	Skriv datum	Nr

Beslut/status och datum	Beslutsfattare/författare	Ändring/åtgärd
skriv text. ange datum.	skriv text.	skriv text.
skriv text. ange datum.	skriv text.	skriv text.
skriv text. ange datum.	skriv text.	skriv text.